

ПОЛОЖАЈ СРБИЈЕ У САВРЕМЕНИМ ГЕОСТРАТЕГИЈСКИМ УСЛОВИМА

НА ПРАГУ ХЛАДНОГ РАТА

Пише др Тодор МИРКОВИЋ

У време хладног рата вођени су бројни ратови, али се знало где се ратује, ко и како рат води. Данас је готово читав свет у рату. Мало је земаља или региона који нису непосредно или посредно ангажовани у некој врсти сукоба. И док се широм наше планете воде терористичке и антитерористичке акције и операције, дотле се велике силе припремају и за велики рат – развијају нове војне технологије, стратегију и тактику за њихово тестирање на бојишту. Једини преостали војни савез тежи ширењу и спреман је да војно интервенише ради „заштите“ људских права или кажњавање оних који угрожавају међународну безбедност.

У таквој сложености и изукрштаности економских интереса и стратегијских циљева великих сила, положај малих земаља изузетно је сложен. Њихова безбедност/одбрамбена осетљивост одређена је унутрашњим стањем, стањем окружења (региона у којем се налазе), њиховим односом са центрима светске моћи и са окружењем. Оне могу бити изложене унутрашњим нередима (чак и споља изазваним), терористичким нападима, нападима из окружења (укључујући и провокативне), нападима вели-

ких сила и преосталог војног блока. Уколико су економски заосталије, утолико је њихова одбрамбена осетљивост већа. У таквој ситуацији малим земаља је потребно да имају савезника који је спреман и реално у могућности да им помогне у одбрани њихове независности.

Мали народи у свету великих

Србија иде у групу малих земаља и земаља ниског степена развијености. И даље се опоравља и обнавља од ратних последица из деведесетих година прошлог века. Она је вишенационална и вишеконфесионална земља, а међунационални и међуверски односи нису на завидној висини. Вође неких националних група, подстакнути споља, често испољавају незадовољство положајем својих етничких и/или верских група. Највећи проблем је што такве групе и њихове вође добијају отворену или прикривену подршку спољних фактора.

Наша земља је многим нитима, да не кажемо ланцима, везана за Русију, која јој је у више наврата пружила непосредну помоћ (Први српски устанак, Први светски рат). У постојећим условима, међутим, велико је питање да

Посматрано са геостратегијског становишта, савремени свет је више у ратном него у ванредном стању. Све је видљивије приближавање хладном рату и подели на Исток и Запад. Србију, војно неутралну, то ставља у незгодан положај – стишњену између граница два глобална пола.

ли би у случају угрожености Србије, Русија била спремна да пружи непосредну помоћ и тиме отпочне нови велики рат. Тако Србија у одбрамбеном смислу мора да се поузда у себе, своју смишљену политику и стратегију.

Са својим окружењем Србија је више у спору него у добросуседским односима. У оружаним сукобима вођеним на тлу бивше Југославије била је непосредно и/или посредно укључена, што је оставило тешке последице на њене односе са новим државама, бившим југословенским републикама. На крају тих сукоба, Србији је силом одузето 15 одсто њене територије, што она не може да прихвати као свршену ствар.

Србија је прокламовала и Уставом потврдила своју војну неутралност, која значи (и званично се објашњава) неприпадање војним блоковима, али не искључује њену војну сарадњу са страним земљама и војним коалицијама. Укључена је у програм НАТО-а „Партнерство за мир” и по том основу сарађује са западном војном алијансом, њеним командама и члановима, укључујући и са водећом силом Алијансе. Развија војну сарадњу и са другим земљама, нарочито са Руском Федерацијом, коју САД и НАТО сматрају главним потенцијалним противником. Европска унија прикључила се Сједињеним Државама и НАТО-у у текућој идеолошкој и геополитичкој конфронтацији са Русијом, која добија извесну подршку Кине и других чланица БРИКС-а. Тако се савремени свет све видљивије приближава хладном рату и подели на Исток и Запад, стављајући Србију стишњену између граница два глобална пола.

Отвореност Србија за војну сарадњу са водећим војним силама и са НАТО-ом од великог је значаја. Међутим, та отвореност спроведена у пракси чини њен положај осетљивијим. Изложена је захтевима Запада да се у целости прикључи НАТО-у и да одустане од војне сарадње са Русијом. С друге стране, Русија нерадо гледа на сарадњу Србије са САД и НАТО-ом и захтева од ње да се дистанцира од тог савеза и да не постане његов пуноправни члан.

Изазови војне неутралности

Војна неутралност, коју је Србија прокламовала и следи, није нека посебна новост. Главна компонента Покрета несврстаности била је војно несврставање. Политику несврстаности водила је и бивша СФРЈ, као суоснивач тог покрета. У време хладног рата било је неколико европских неутралних земаља (Аустрија, Финска, Швајцарска, Шведска), које су пуноправне чланице Европске уније, али не и НАТО-а. Међутим, велика је разлика у геополитичком и геостратегијском положају између Србије и европских „неутралних” земаља. Наиме, све оне, као пуноправне чла-

нице Европске уније, доследно следе њену политику. Оне су део система евроатлантских вредности и никада нису имале озбиљнији спор са Сједињеним Државама и НАТО-ом. Граниче се са пријатељски наклоњеним земљама и ниједној од њих не прети спољно угрожавање државног суверенитета и територијалног интегритета. Једино је Финска имала лоше искуство у односима са бившим Совјетским Савезом (оружани сукоб на почетку Другог светског рата), али је смишљеном и флексибилном спољном политиком та држава у време хладног рата успевала да развија добре односе са циновским суседом.

Положај савремене Србије знатно се разликује од положаја наведених „неутралних” држава, али и од бивше Југославије. Србија је кандидат за пријем у Европску унију и процес придруживања вероватно ће потрајати прилично дуго. Она није, а можда никада и неће у потпуности прихватити и следити тзв. евроатлантске вредности. На односе Србије са САД, НАТО-ом и Европском унијом неоспорно се одразила агресија НАТО-а на СР Југославију 1999. године, коју су иницирале, организовале и усмеравале Сједињене Америчке Државе. Није реч само о извесном дистанцирању политичких структура од тих центара моћи, већ и о емоцијама народа. Наиме, вероватно да ниједан други европски народ није гајио тако снажне симпатије према Сједињеним Државама и њеним народом као српски, али су током и после те агресије, којој су претходиле међународне санкције које су иницирале САД, а и безрезервна подршка хрватских, бошњачких и албанских сепаратиста, те емоције знатно угашене, а сумње у њихове добре намере су задржане.

Осим тога, Србија не постоји у нарочито повољном окружењу. Споро напредује процес помирење са државама и народима с којима је била у сукобу током деведесетих година, а повремено се заоштравају међусобне оптужбе. Наставља се затегнутост у односима са Хрватском и Босном и Херцеговином (муслиманско-хрватском федерацијом) и прети новим изазовима. Изостаје градња добросуседских односа и сарадња са отцепљеном братском Црном Гором, а међунационални спорови и нереди у суседној Македонији такође утичу на свеобухватнији развој односа и са том суседном државом.

Косово – највећи терет

Ипак, највећи терет и највећу претњу миру и безбедности, бржем економском и социјалном (демографском) развоју на југозападу Балканског полуострва представља Косово. Неспособност југословенског/српског руководства да проблеме на време и конструктивно решава мир-

ним путем и исхитреност младог револуционарног руководства етничких Албанаца да, уз снажну подршку и помоћ иностранства, што пре дође до жељеног циља, водило је до разбуктавања оружаних сукоба у јужној српској покрајини и, у крајњем, до војне интервенције НАТО-а и једностраног проглашења независности Косова.

Одлуку албанског руководства о независности и проглашењу такозване републике Косово, Србија не признај, јер Косово и Метохију и даље сматра делом своје територије, али нема слободан приступ тој територији. Оспорава им статус државности, нудећи највиши степен аутономије, коју успостављена власт у Приштини не прихвата и, уз подршку већег дела међународне јавности, инсистира искључиво на пуној независности.

Настављају се четворогодишњи преговори између руководства из Београда и Приштине, који се воде у Бриселу под покровитељством Европске уније, постижу се „технички“ споразуми, али се не примењују. Стање у односима између централне Србије и њене јужне покрајине пуно је неизвесности и могућих опција – у распону од нових оружаних сукоба до успостављања односа и сарадње између Београда и Приштине.

Према томе, може се рећи да се Србија налази у веома сложеним геополитичким и геостратегијским условима, који се, поред осталог, огледају у следећем: постепеној, али сигурној подели света на два глобална дела, сваки са својим центрима моћи (западни са САД и Европском унијом и источни са Кином, Русијом и Индијом), и постојању Србије између њих, а сваки сукоб између њих имао би утицај и на положај и безбедност Србије; нестабилном стању на југозападном делу Балкана, са Србијом у центру тог субрегиона, који се и у свету сматра потенцијалним буретом барута.

У тако сложеним условима, војно неутрална Србија мора да води изузетно смишљену и еластичну унутрашњу и спољну политику. Градитељи те политике увек морају да имају у виду да словенска и православна Србија није велики миљеник снажне и утицајне „међународне заједнице“

оличене у Сједињеним Државама и Европској унији, подржаним снагама најмоћнијег војног савеза. У тим размислима не смеју да се изгубе из вида догађаји из деведесетих година прошлог века.

Градитељи српске политике морају бити у стању да на време препознају евентуалну појаву унутрашњих и/или међунационалних нереда и да благовремено спрече њихову појаву и ескалацију, јер се може претпоставити да би сваки озбиљнији унутрашњи неред био интернационализован са даљим последицама и спољним интервенцијама. Уско повезано с тим је и претња од даљег „грицања“ српске територије или њене поделе.

Србија мора настојати да избегне увлачење у евентуалне оружане сукобе у суседним земљама или са њима. Без обзира на то ко би такве сукобе започео и изводио, Србија би, највероватније, била окривљена и сносила би одређене последице.

Најсложеније је питање Косова и Метохије и његово решавање тражи много мудрости и храбрости. Постоје, неоспорно, појединци и одређене групе у Србији који сматрају да се нешто „силом одузето – силом враћа“. Србија је, међутим, много ратовала и ратове добијала и губила. При том, губила је најдрагоценије и ненадокнадиво – људске животе. Не само на фронту него и у позадини, јер када се ратује деца се не рађају, а кад се рат заврши претходно рођени,

напуштају земљу због немаштине. Ради даљег постојања и опстајања Србија мора да избегне нове ратове, економско каскање на зачељу европског развоја, те даље редуцирање српског националног корпуса на брдовитом Балкану.

Услед скромних економских могућности и ограниченог геостратегијског простора, Србија реално не може да изгради и одржава такву оружану сила која би представљала поуздан детерент против сваке врсте агресије. Њен најмоћнији детерент јесте њена унутрашња стабилност, економски развој, демографски напредак, добросуседски односи са окружењем и избалансирани односи са светским центрима моћи и утицаја. ■

